

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра культурології

КУРСОВА РОБОТА

По темі «Весільні традиції на прикладі Осетії»

Виконала

Студентка ФГН-2

Напрямок «Культурологія»

Комар Поліна Сергіївна

Викладач: Король Денис

Олександрович

Київ 2021

ПЛАН

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ	
I.....	4-12
РОЗДІЛ	
II	13-
26	
ПІДСУМКИ.....	27-31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА	
ЛІТЕРАТУРИ.....	31-32
ДОДАТКИ.....	33-36

ВСТУП

Весілля- один з найважливіших етапів з життя людини. В когось це буває лише один раз в житті, а у когось декілька. Тайнство існувало ще з давніх часів і до нині. Весільні клопоти відрізняються в різних країнах та культурах . Обряд одруження тісно пов'язаний з традиціями кожного народу. Від знайомства з майбутнім нареченим(нареченою), до самого одруження є цілий ряд правил та традицій. Також окремої уваги заслуговує національний весільний костюм та танці.

Об'єктом досліджень в моїй роботі є традиції Осетії, а саме весільні звичаї осетинців. Ирон чындзаехсæв – остетинстке весілля.

Предметом досліджень в моїй роботі є різні етапи весілля та погляд на них через сучасну призму.

Метою є порівняти стародавні звичаї з сучасними, та співставити з українськими традиціями. Розглянути одяг аланів та святкові танці. Розкрити більше деталей про народ Кавказу- Осетинців.

"Всі народи Кавказу, не тільки безпосередньо межуючі один з одним, але і більш віддалені, пов'язані між собою складними і примхливими нитками мовних і культурних зв'язків. Створюється враження, що при всій стриманості багатомовності на Кавказі складається єдиний в істотних рисах культурний світ".¹

Джерела нашої роботи – праця Вилена Уарзиати та Гастана Агнаєва та інших джерел.

Структура роботи- робота складається зі вступу, двох розділів, підсумків, списку використаних джерел і літератури та додатків.

РОЗДІЛ I

¹ Варганов, Р.С., Гранкин, Ю.Ю. Между трех морей. Природа, история, культура Северного Кавказа / Р.С. Варганов. Пятигорск, 2001. С 50.

«Центральну частину Кавказу населяють осетини, яких в рівній мірі можна вважати північнокавказьким і закавказьким народом. Вони займають особливе місце серед кавказького оточення, будучи нащадками скіфо-сарматів, відомих в історії під назвою алан. Їх мова відповідно відноситься до східно-іранської підгрупи великий індоєвропейської мовної сім'ї. Понад дві тисячі років осетини і їх предки активно беруть участь в етнокультурних процесах Кавказького регіону. В кінці XIV століття після навали Тимура алани-осетини закріплюються в гірських ущелинах. У цих природно-географічних і соціокультурних умовах тривають етнічні процеси, і відбувається їх подальший розвиток».²

Вилен Уарзиати в своїй праці зазначає, що вивчення культури тісно пов'язане з повторюваністю історичних подій і фактів. Деякі з них постають перед нами своєрідним уречевленим комплексом. Найважливішим із них є народне свято - синтезує в собі складне явище етнічної культури. Знайомство з новітніми дослідженнями цієї проблеми дає можливість визначити смисловий зміст поняття.

«Свято - це відрізок часу, що володіє особливою зв'язком зі священної сферою людського життя і тому що відзначається як строго ритуальне дійство. В культурі осетин свято займає велику роль, та сприймається як особливий день.

Особливе місце в структурі народного свята належить не тільки обрядовим жертвоприношення і молитвословом, але всіляких ігор і розваг. Поряд з атлетичними вправами військово-прикладного характеру, почесне місце відводилося пісням, музиці, танцям. Власне неможливо уявити собі свята без потужного ігрового початку.»³

² Уарзиати В. «Праздничный мир осетин» ; Северо-Осетинский институт гуманитарных исследований, 1995. С.2-4.

³ Уарзиати В. «Праздничный мир осетин»

Ігрова частина культури зв'язана з святами та певними обрядами, традиціями. Це також пов'язане з різними етапами в житті людини.

Тому ми часто бачимо у народів Кавказу традицію викрадання нареченої. Я маю на увазі добровільну традицію, коли наречена сама здогадується, що скоро, коли вона вийде гуляти її викрадуть джигіти(друзі або родичі нареченого). Влучним буде осетинське слово «баехил х'азт» - джигітування. Але також існує багато випадків, коли викрадають дівчину без її волі, беруть собі в дружини. В народі дівчина яку викрали проти її волі вважається без честі, і навіть якщо їй вдавалось втікти, про її викрадення було всім відомо.

Казієв описує при яких умовах в XIV столітті відбувалося знайомство хлопців та дівчат :

«Класична сцена виглядала так: дівчина з глечиком йде по воду до криниці, назустріч їй їде хлопець на коні і просить напиться води. У житті траплялося по-різному, але традиції при цьому ніколи не порушувалися».⁴ Хлопці та дівчата могли бачитися на святах, весіллях, або інших святкуваннях. Юнакові заборонялось дуже пильно спостерігати за дівчиною.

Але почнемо з етапу сватання нареченої.

Зазвичай дівчина та її родина знають про те, що мають прийти свати. Вони старанно готуються, щоб гарно зустріти и гостей.

«Делегація» з сватів має складати мінімум троє людей. Наречений бере в свати когось з своїх родичів або друзів, в крайньому разі когось з сусідів.

Під час приходу сватів родина дівчини ретельно обговорюють кандидата та радяться між собою, питають думку дівчини. Відштовхуючись від цього, домовляються про дату наступного візиту зі сторони нареченого.

⁴ Казієв Ш.М. , Карпеев И.В ; «Повседневная жизнь горцев Северного Кавказа в XIX веке»; 2003. С.10-15.

Шлюб у осетин укладали за згодою родичів з обох сторін і зобов'язань тельно зі сплатою Ірада (калиму). Ірад складався з великої кількості худоби і цінних речей.

«Калим є придане, що дається нареченій самим же нареченим: він становить забезпечення всієї її майбутнього життя і є виключно її власність. Цифра калиму різна і залежить від багатства народу, так само як і від суспільного становища дівчини» за словами Іпполітова А.П.⁵

Наступним етапом після сватання є фідид (шлюбна угода з батьками нареченої). Вважається, що передумати рішення щодо шлюбу після фідида є великою образою для родини дівчини. Дівчині якій відмовили після фідиду важче вийти в подальшому заміж

Гастан Агнаєв навів етапи того, як після фідиду розвивалися події згідно осетинським звичаям.

«Іноді фідид відбувається в день весілля, що також не забороняється звичаями».⁶

Взагалі прийнято домовлятися про шлюб в будинку нареченої, але також це можна обговорити в домі хлопця.

За допомогою сватів батьки нареченого укладали домовленість з родиною дівчини, та залишали дома гроші, які були підтвердженням шлюбу .

Обговорюється дата весілля та скільки планується гостей.

Перед приходом для укладання шлюбу, дівчина ретельно прибирає у домі, наводить порядок в дворі, адже сватів потрібно прийняти належним чином. Чистота в домі, та кулінарні здібності дівчини дуже цінувалися та показували наречену з гарного боку.

⁵ Іпполитов А.П «Этнографических очерках Аргунского округа» Адир 1992. С. 1-9.

⁶ Агнаев Г.; «Осетинские обычаи», « Урсдон» Владикавказ, 1999 .С. 140-156.

В обов'язки родини дівчини входило, те що вони повинні накрити стіл для гостей, зазвичай не важкими стравами. Якщо є можливість і кошти, готувалися м'ясні страви. Незважаючи на матеріальний стан родини, обов'язково на столі мали стояти осетинські пироги.

Після обговорення формальностей, всі сідають до столу.

Гастан Агнаєв пише, що навіть під час фідиду, була певна розсадка гостей та виголошення тостів по старшинству:

«Старший (тамада) сидить на чолі столу, праворуч від нього другий старший - фідауджити хістар, зліва - третій старший - родич сім'ї або представник прізвища. Всі встають. Старший виголошує тост за Стир Хуицау (Великого Бога), доручає молодих і поріднилися прізвища Мади Майрам, Уастирджі та іншим святим і передає слово молодшому за столом. Другий і третій старші підтримують тост.

Як ми вже сказали, перший тост вимовляють за Стир Хуицау, другий - за Уастирджі, а третій - за здоров'я і довголіття двох родів».⁷

Незамінною традицією є, те що в тості має бажатися я здоров'я всім рідним господарю та господині дому, їхнім сусідам та родичам, навіть жителям міста або села. Звичайно бажали майбутньому подружжю здоров'я та щастя, та щоб вони прославляли рідну Осетію.

Вивчав культуру осетин на початку 70-х років XIX століття В. Пфаф писав: «По досягненні сином 16-17-річного віку батько вибирає йому наречену, і після сплати калиму 12-13-річна дівчина, що не запитаний про згоду, виходить заміж.»⁸

Розглядаючи традиції які були в XIV та XIX столітті, варто порівняти їх з сучасними.

⁷ Агнаєв Г.; «Осетинские обычаи»

⁸ Пфаф В.Б «Материалы для древней истории осетин», 1871. С.30-35.

Сучасні осетинів вже після фідиду узаконюють шлюб в РАЦС.

Готуючись до наукової роботи, я вирішила спитати думку самих осетинців. Поспілкувавшись з ними, я виділила для себе, те що сучасні алани проводять більш європейські весілля. Вони оминають багато етапів підготовки до весілля відмінно від своїх предків.

Весільний кафтан вони заміняють на чоловічий смокінг та білу сукню для нареченої.

Серед традицій, які збереглися до нині, є весільні танки. Якщо родини не танцюють народні танці, на весілля запрошується танцювальний колектив, які в традиційному вбранні виконують танці(тему танців та національної одяжі я розкрию в другому розділі моєї роботи). Також існує дотепер традиція калиму та приданого.

Сучасні хлопці хочуть оригінально взяти дозвіл на шлюб, тому зараз популярна традиція викрадання нареченої.

Повернемося до традицій, які були відбуваються після фідиду.

Як пройде фідид, за декілька днів наречений разом з його друзями знову відвідував дім нареченої. Це називалося сусагцид. Вони приносять солодощі для родини нареченої, також в цей візит дарується каблучка дівчині.

Було заборонено залишатися на ніч в домі нареченої.

Важливим для родичів нареченого було призначати відповідальних на весіллі серед родичів або близьких знайомих.

Відповідальними свідками називаються кухилхацаг та амдзуарджин. Вони також були своєрідними тамадою на весіллі, та радниками молодят.

День весілля починався з дому нареченої.

Допомагають зібратися нареченій її рідня, обов'язково жінки.

Всі чекають приїзду родичів нареченого для викупу нареченої.

Після викупу, наречена відправлялась до двору нареченого. Її вітали піснями та музикою.

Хамінцева описує, прощання з батьківським домом нареченої так:

« Основним ритуальним моментом осетинського весільного обряду в його традиційній формі було прощання нареченої з рідною вогнищем і прилучення її до вогнища чоловіка, або, як кажуть осетини, її «постійного дому», на відміну від «батьківської хати». ⁹

Шанаев Д. описує ритуал прощання так:

«Коли всі речі нареченої наведені в порядок і покладені в гарби, критої зверху килимом, з боку нареченої залишається виконати одну вимогу звичаю: отримати напутнє благословення від домівки і родинного ланцюга, що мають, по поданням над цим народом, велику святість і силу напутнього благословення. Шафер є провідником нареченої в місце знаходження домашнього вогнища. Він бере наречену під руку і в супроводі всіх дівчат вводить її з похиленою на обличчя шаллю в відділення, що служить для куховаріння, де, отже, знаходяться вогнище і родинний ланцюг. Шафер підходить з нареченою до вогнища, і в цей час дружки і гості встають зі своїх місць в очікуванні молитви, яку повинен вимовити старший і почесних з них. А тим часом під час цієї молитви боярин з нареченою робить три повних оберти навколо вогнища; в кінці третього обороту він запрошує наречену доторкнутися до родинного ланцюга рукою, що, зрозуміло, виповнюється нею негайно ». ¹⁰

Перед тим як молодята зайдуть разом в дім, в руки дівчині давалася маленький хлопчик, як побажання того, щоб первісток був хлопець.

Переступивши поріг дому, обов'язково правою ногою, вони кланяються тричі, і просять благословіння читаючи молитву.

⁹ Хаминаева Т.А., «Памятники народного творчества осетин (Трудовая и обрядовая поэзия)»; Владикавказ, 1992.С. 350-358

¹⁰ Шанаев Д. Из осетинских народных сказаний // ССКГ. Тифлис, 1873. С. 4-20

Після цього відбувався обряд зняття фати у дівчини(хизісин). Знявши фату наречена пригощає всіх жінок медом з маслом (миди кум).

Вважається, якщо пригостити всіх цією солодкою сумішшю, подружнє життя буде таке ж солодке.

Після цього починалося застілля, обов'язково з жертвною худобиною та пирогами.

Обидві родини на весілля слідкують, щоб ніхто серед гостей не був без уваги. Існувала навіть розсадка гостей залежно від віку.

Під час святкування, ніхто не зловживав алкоголем, це вважалось соромом.

Після застілля починався «викуп» нареченої, так званий «торг» відбувається в ігровій формі, поки свідків не влаштує сума викупу..

Залежно від числа присутніх на весіллі гостей довгий стіл умовно ділиться на три частини: верхню, середню і нижню, які відповідали трьома віковими категоріями: старшої, середньої та молодшої. Сучасне розсаджування гостей за столом зберегло колишню соціально-рольову ієрархію суспільства.

Міллер В. Ф. говорив, що в бідних будинках осетин застільний етикет дотримується суворіше, ніж в роззолочених палацах європейської знаті.¹¹

«Якщо мова йшла про сімейне торжество, то в число таких потрапляли родичі по материнській лінії (Маді 'рвадæлтæ). Як правило, найбільш престижні місця за столом бували орієнтовані в просторі. Столи накривалися по осі «схід - захід». Причому глава розміщувався в торці західній частині так, щоб обличчям він був звернений на схід (хурискастмæ). Решта сідали в порядку відповідного рангу і спадної віку. Залежно від значимості бенкету, по праву руку від глави застілля розташовувалося наступне за значимістю почесне місце (диккаг хістæр). Як

¹¹ Міллер В. Ф. «Осетинские этюды», Владикавказ, 1992. С. 525.

правило, це місце призначалося для старшого з числа гостей (уазджити хістаер).»¹²

Молоді люди одружуються зазвичай у віці 30 років, а молоді дівчата-13-14 років; в 25-30 років вони вже старі, а в 35-40 років у них сиве волосся і зігнуті спина. Осетинська жінка залишається вірною своєму чоловікові; вона слід за ним усюди як пішки, так і на коні, на якого вона сідає верхи. Невірність вважається найбільш сильним гріхом. Раніше було легко отримати розлучення; чоловік купував жінку і потім міг вигнати її, коли йому заманеться, але жінка, яка розглядалася як покупка, не могла залишити свого чоловіка; в даний час закони зробили розлучення важким. Якщо розлучення відбулося з вини чоловіка, то він втрачав придане, а якщо дружина покинула чоловіка, то її батьки зобов'язані були повернути калім.

Згідно інтерв'ю, яке дав керівник Центру вивчення проблем населення Єлізаров, про статистику сучасних розлучень можна сказати так:

«Багато, дійсно дуже багато, молодих людей пов'язують себе узами шлюбу ледь досягнувши повноліття. Є приклади цього, коли знайомий одружується на дівчинці, якій ось-ось виповнилося 18 років. А йому 22 або 23 чи що. Вони росли разом, грали / дружили, потім подорослішали, стали дивитися один на одного іншими очима і ось хлопець твердо вирішує, що це саме вона - його обраниця. Як тільки їй виповнюється 18 - вони одружуються. Найчастіше обидва - студенти. Найчастіше буває, що він, одружившись, розуміє, що треба заробляти і йде в таксі або розвозити продукти по магазинах. Тому що він більше нічого робити щось і не вміє, а одружився, боячись її втратити. Про те, що дівчинка ця - ще дитина і він

¹² Калоев.Б.А.«Осетины глазами русских и иностранных путешественников».Орджоникидзе, 1967. С.195-198.

позбавляє її багато чого того, що є в житті її подружок і однокурсниць і ніколи більше не буде в її житті, хлопець рідко замислюється».¹³

Згідно з традиціями, в разі смерті батька спадкоємцями є тільки сини. Старший отримує більшу частину спадщини; дівчата не отримують нічого, так як є товаром, вже проданим їхнім батьком. Брат померлого чоловіка одружується на його вдові. Звичай левіарату зберігався у осетин частково ще й у другій половині XIX ст. (потім цей звичай повністю зник). Збереження левіарату у осетин було пов'язано головним чином зі сплатою великого викупу за наречену, а також з прагненням мати додаткову робочу силу в сім'ї.

Серед звичаїв, пов'язаних з весіллям, слід згадати про те, що молоді дівчата вважають непристойністю мати занадто великі груди, тому вони стягували корпус корсетом, який носили вдень і вночі протягом декілька років і з яким розлучаються тільки в ніч весілля.¹⁴

РОЗДІЛ 2

Танець - один з ключових понять культури будь-якого народу. Залежно від території, географічних умов та етнічності створювалися народні танці. В танцях було закладені символи та певні елементи рухів у кожної нації.

Народні танці, які виконувалися під час святкування мають приголомшений ефект. Традиційний танок називається Сімд. Цікавою особливістю цього танку є те, що всі присутні або співають, або танцюють, або аплодують під акомпанімент.

«Танець виконується під обрядову пісню, в коротких текстівках яких згадується в табуйованій формі «алдар» (пан, рукодержець) покровитель хлібних злаків і врожаю - громовержець Уацілла. У такому трактуванні

¹³ <https://drmkeeper.livejournal.com/144256.html>

¹⁴ Калоев.Б.А.«Осетины глазами русских и иностранных путешественников»

вербальної частини обряду переконують і інші магичні формулювання текстів, в яких Цоппай зв'язується з загальним благополуччям, достатком, добрим ангелом та інше».¹⁵

Акомпанемент виконувався на гармоніці .Грала зазвичай жінки.

Немає жодної людини, яка була б без діла. Атмосфера цього дійства вводила в певний транс, коли кожна людина досягає найвищої точки насолоди життям.

В давнину про існування танцю Сімд можна було дізнатися з героїчних епосів. Цей танець вважався улюбленим танців нартів. Сюжет епосу зазвичай має основу того, що герої «змагаються» в танці, намагаючись завоювати серце гордої красуні Акола або Тізмуди.

«Танець "Зілга Кафтя" - «Зілга кафт» - парний танець, що виконується дівчиною і юнаків, як правило, тільки в колі; від чого й пішла назва. Цей танець має кілька варіантів. В одному з них юнак під час танцю без слів робить дівчині пропозицію, та, також без слів, дає йому відповідь.»¹⁶

«Танцюючи, юнак намагається заглянути дівчині в очі, вона ж, навпаки, відводить погляд убік. Тоді юнак вихоплює з піхов кинджал і кидає його дівчині під ноги. Якщо вона припиняє танець, це означає, що дівчина не приймає пропозиції; якщо ж вона продовжує танцювати, значить пропозиція прийнята.»¹⁷

В іншому варіанті дівчина зображує голубку, а юнак - яструба. Але несподівано швидким поворотом голубка вислизає від загрозує їй небезпеки, і яструб знову переслідує пішла з його пазурів голубку.»¹⁸

¹⁵ Абаев В. И. Историко-этимологический словарь осетинского языка. Москва.1995. С.340-350.

¹⁶ Королева Э. Л. Ранние формы танца. Кишинев, 1977. С. 70-90.

¹⁷ <http://kavkaz-land.ru/napravleniya-tantsev/item/11-osetinskie>

¹⁸ Там само.

Перед підготовкою до весілля дівчина обов'язково займалась танцями.

Для жіночої ролі в танцях як повільного так і швидкого темпу характерні гранична плавність танцювального кроку, виразність і м'якість руху рук. Підкреслена строгість і одночасно з цим тонка граціозність виконання - відмінні риси жіночого танцю. При цьому зауважу, що основним засобом вираження жіночої хореографії є плавні рухи руками. У цьому сенсі жіночі танці осетин поєднуються з аналогічними танцями Сходу, де руху рук в танці дуже пластичні, різноманітні і, що найголовніше, багатозначні в своєму смисловому значенні.

«Слід зазначити, що становлення єдиних танцювальних рухів для жінок проходило в умовах обмеженого простору домівки, що сприяло розвитку пластики корпусу і рук. Культові основи в хореографії бачилися в плодоносних силах жіночої праці, тісно пов'язаного з родючістю землі. Виконання жіночих рухів, «в яких ноги не повинні були відриватися від землі, сприяли розвитку техніки невеликих стрибків, дрібних рухів стоп ... У чоловічій пластиці помітно зростає роль різких вугіль рухів рук. Активність кисті помітно нижче жіночої, а фаланги стиснуті в кулак (тимбил к'ух). Разом з цим, в чоловічій ролі поряд з плавними рухами широко використовуються різноманітні різкі повороти, проходи, стрибки. При цьому положення рук підпорядковане рухам ніг, що виконують роль основного засобу виразності в чоловічих танцях. Всі вони тісно пов'язані із загальним культом родючості, зумовили появу в чоловічих танцях стрибків і ударів ніг об землю.

Використання вогнепальної та холодної зброї в контексті танців виконувало функції оберегів. Імітація фехтування в танці, пронизування кинджалів в танцювальний майданчик і стрільба з пістолетів були своєрідним залякуванням демонічних сил.

Але найголовнішим аспектом був саме наряд для танку, який передає колорит народу Осетії.

На сьогоднішній день найпопулярнішим танцювальним колективом в Осетії є Державний Академічний ансамбль « Алан » під керівництвом Махмуда Есамбаєва. Колективу більше 70 років та артисти подорожують по всьому світові , збираючи нагороди.

Почнемо з аланського одягу . Він був однаковий для чоловіків і жінок, а соціальні відмінності його полягали в якості матеріалу і прикрас (нижчі верстви суспільства носили етнічні форми одягу з простих домотканих матеріалів, а костюм феодальної знаті відрізнявся кращою якістю матеріалу, великою кількістю прикрас).

У жінки-кафтан обшитий візерунками та з широкими рукавами . Таке вбрання називалося цибир куирæт. Кафтан одягався поверх сорочки під широку сукню. Шили його по можливості з дорогих тканин (оксамиту, атласу, щільного шовку). Кафтан стягував і підкреслював фігуру від плечей до талії. При застібанні він туго натягався, інакше, якщо одяг був вільним, нагрудні застібки б розстібалися. Комір, бокові кишені та поділ кафтана прикрашалися галуном і вишивкою золотими нитками.

Найбільшою популярністю серед візерунку на кафтані був трикутник, повернений вершиною в кут підлоги. Від основи цього трикутника відходили вигнуті криві, що нагадували іноді роги. Очевидно, що фігури виконували функцію оберега і символізували родючість.

Під кафтан одягалася шовкова або ситцева сорочка з довгими і широкими рукавами, в яких ховалися кисті рук. Колір сорочки був червоний або жовтий.

Одним з елементів традиційного жіночого весільного костюма осетин є нагрудні застібки, які пришивались на плаття або кафтан і пройшли шлях від застібок до їх імітації - прикрас. Незважаючи на те, що нагрудні застібки були частиною святкового костюма багатьох народів Північного Кавказу, дослідники пов'язують їх походження з аланами, так як всі ранні

зразки розглянутих предметів на Кавказі були виявлені в похоронних комплексах Осетії.

В.І. Батчаев, балкарський дослідник, склав схему еволюції кавказьких нагрудних застібок з VI по XX ст., проаналізувавши закономірність їх форми і конструкції. Форма згодом змінювалася, але конструкція залишалася незмінною. Особливість останньої полягає в тому, що «петля» і вдягають в неї «гудзик» відлитий (або цільний) безпосередньо разом з декоративною планкою-щитком і складають з цим щитком єдине ціле.

До кінця XIX в. в комплект нагрудних застібок входило від 7 до 18 пар, в залежності від розміру і щільності їх розміщення. Застібки були різного розміру, від довгих 15-20 см вздовж до 9 см внизу вертикального ряду. Розрізнялися вони також і шириною. Більшість ювелірів робило застібки 1,5 см шириною, тоді в комплект входило 13-19 пар. Окремі ювеліри робили застібки дуже широкими - 4-5 см, і в комплект входило 7-8 пар. Гачки виготовлялися з срібла з позолотою і були прикрашені філігранню, черню і зерню.

У балкарців і карачаївців верхня пара нагрудних застібок була іноді представлена у вигляді двох птахів. Застібки у вигляді двох птахів існували ще в аланський період і з якихось причин у самих осетин не збереглися. На аланських застібках крім головок хижих птахів зустрічалося зображення, подібне скіфської богині, двох баранів, павичів (в міфопоетичних системах багатьох народів символи сонця і родючості) і стилізованих рослинних пагонів. Характерно, що на застібках карачаївців і балкарців в верхньому ряду також зображені саме хижі птахи. Це видно по хижому дзьоба і відповідного «царському» оперення птахів, в інших випадках птиці зображувалися з кинджалом.

Разом з тим, застібки з птахами в верхньому ряду можна розглядати як одну з реалізацій образу дерева життя, стійко зберігся в осетинських

орнаментах. Відомо, що пара птахів, що сидять на гілках дерева життя, втілює в собі ідею родючості, благополуччя і багатства. Птахи в ритуальному плані виступають як свого роду варти багатства і гаранті правильності здійснення ритуалу.

Отже, крім утилітарних і знакових функцій, застібки у алан-осетин виконували і магичні функції.

Корсет (хæлинкæрц)

Важливим елементом весільного костюма нареченої був корсет, який одягався на сорочку під кафтан. У старі часи він міг бути і зі шкіри (хæлин), пізніше з двох або трьох шарів шовку. Верхня частина корсета доходила до пахв, нижня - до талії, або трохи нижче. Спереду корсет був зав'язаний на дрібні вузлики тасьмою або шнуром (æлдимбид). Для того, щоб молодий не розв'язувати шнур зубами, його натирали перцем, а іноді і милом. Існувала заборона використовувати що-небудь гостре для розв'язання шнура. Якщо в першу ніч молодому не вдавалося розв'язати корсет, то він не мав права торкатися до молодої. Якщо шнур був розрізаний або порваний - це вважалося ганьбою для чоловіка.

Корсет, після того як його знімуть, треба було повернути жінці (сусідці або родичці нареченої), яка його пошила, приклавши до нього подарунок.

Сукня (розм к'аба)

Поверх кафтана надягалась сукня (розм к'аба) світлих тонів. Крій її багато в чому збігався з чоловічою черкеска (цух'а).

Особливістю весільного плаття є широкий висячий рукав (уæларм), який бере початок ще до скіфських часів. Довгий рукав в одязі був показником

не тільки святкового вбрання, але й показником заможності. Бідніші стани суспільства не носили висячий рукав, адже той заважав роботі.

Полички, рукава і поділ сукні були прикрашені рослинним і геометричним орнаментом, який, як і нагрудні застібки, символізував древо життя (наречену в осетинському фольклорі часто порівнювали з плодоносним деревом) і служив в якості магічного оберега.

Аналогічні рукава були елементом середньовічного чоловічого та жіночого костюма вищих станів як в Західній Європі, так і на Русі, що є свідченням етнокультурних зв'язків наших історичних предків з різними народами.

Пояс (Камарі)

Поверх орного сукні одягався пояс (Камарі), який, як і кафтан, дівчина починала носити в період, коли її вже можна було сватати. За своєю формою, якістю і матеріалу пояса відрізнялися різноманітністю і залежали від матеріальних можливостей. Срібні пояса мали велику цінність і передавалися з покоління в покоління в якості спадщини, приданого, подарунків.

Шапочка (чикдзи худ)

Частиною весільного костюма була шапочка (чиндзи худ). Вона мали форму усіченого конуса з плоским дном, обтягувалися червоним оксамитом. Околиця і денце прикрашалися золотим шиттям (хæрдгæхуид) з зооморфні або рослинним малюнком.

На думку дослідників, шапку одягали на наречену, з одного боку, щоб захистити її від псування, з іншого, - шапка підкреслювала високе положення нареченої і нареченого в контексті весільної обрядовості.

Фата (ніг чиндзи хиз)

Поверх шапочки накладався тонкий білий серпанок, який в свою чергу прикривався великою шовковою шаллю, що спускається на обличчя.

Після того, як дівчина була засватана, їй прикривали голову і обличчя шматком червоного сукна, і в такому вигляді вона обходила в супроводі родичок аули. По червоному сукна на голові неважко було дізнатися дівчину напередодні вступу в нове життя. Останнє, очевидно, було одним з локальних варіантів весільного одягу.

Взуття (к'ахи дарæс)

Специфічною весільним взуттям, на відміну від святкової, були дерев'яні черевички - ходулі, поширені в окремих районах Осетії переважно серед вищих верств.

Чоловічий костюм

До весілля наречений готував новий комплект одягу, що складався з шапки (худ), бешмет (куирæт), черкески (цух'а), штанів (хæлаф), ноговиц (зæнгой), взуття (к'ахи дарæс). Коли наречений отримує дозвіл на одруження, крім будівництва майбутнього житла, він відразу готує весільний комплект одягу, який складався з елементів вказаних вище.

Варто відзначити, що костюм нареченого мало чим відрізнявся від того, який юнаки отримували після досягнення повноліття в 15-17 років.

Відбувалося це в честь першого виходу на сінокіс, коли влаштовувався свято «Цирг'ісæн» (досл. «Взяття вістря»), присвячений громовиків і

патрону зброї Сафа / Сæризаед. З цього моменту юнак міг мати коня, носити зброю, черкеску, папаху. Юнаки з вищих станів до досягнення повноліття перебували на вихованні у аталика і проходили навчання всім лицарськими правилами. У 15-16 років аталик обдаровував свого вихованця конем, зброєю і новим комплектом чоловічого одягу, після чого влаштовувався бенкет, змагання за участю однолітків, і вихованець (х'ан) повертався до батьків. У осетинській традиції довго зберігалися пережитки ініціаційних обрядів, пов'язаних з військової ідеологією і супроводжували перехід з однієї вікової групи в іншу.

Шапка (худ)

Одним з найголовніших предметів чоловічого одягу була шапка. Весільним головним убором нареченого була папаха (уæлдзарм худ) - висока шапка з шкурки баранчика. Наречений не міг з'явитися в будинку нареченої без шапки. З нею у осетин пов'язано багато афоризмів: «Лæг лæгил нимад уимаен у, æмæ худ дари» («Чоловік тому й вважається чоловіком, що носить шапку»); «Худ даринаен лæг х'æуи» («Щоб шапку носити, потрібен чоловік») і ін. Відомо, що існували головні убори у формі голови барана.

Бешмет (куирæт)

Бешмет - це ключовий одяг з високим стоячим коміром і застіркою спереду посередині до талії. Довжина бешмет була вище коліна або доходила до нього. Дослідники знаходять подібність між бешметом і скіфськими кафтаном. Бешмет входив в комплект одягу, який юнаки в традиційному осетинському суспільстві отримували, пройшовши чергову вікову ініціацію в юнацькому віці. Такий звичай може бути підтверджений і тим, що і дівчата починали носити жіночий кафтанчик (куирæт) в період, коли їх можна було сватати і вони починали ходити на танці.

Штани (хæлаф)

Штани були елементом як чоловічого, так і жіночого костюма у народів Північного Кавказу. Дослідники з історії костюма відзначають, що довгі штани, які щільно прилягають до ніг, є елементом одягу, який в стародавньому світі був відмітною ознакою цілої групи індоєвропейських народів, до якої належали і скіфи. Цей вид одягу важливий як протилежність індійському фартух і накидкам греків і римлян. По всій видимості, необхідність в цьому елементі костюма була пов'язана з частою і тривалою їздою на конях і кліматичними умовами.

Чоловічі штани в поясі мали вузький пасок, в який про поділи спеціальний шнурочок (астæубос), пов'язаний з простих або вовняних ниток. Часто шнурки ці були строкаті при поєднанні червоного, білого і чорного кольорів, малюнок був в смужку або ж в клітку, а також хрестиками.

Черкеска (цух'а)

Черкеска - верхній чоловічий одяг, по крою близька до Бешмет, але без коміра і з відкритими грудьми. Цей елемент одягу сходить ще до скіфських часів. Черкеска одягалася на бешмет. Вгорі черкеска строго облягає стан, а від грудей до талії застібається на особливі з нитки петлички. Від попереку і нижче черкеска раскleshени і драпірується в складки. Рукава її широкі і закривають руки до кінців середніх пальців.

Вважається, що назва «черкеска» було дано цьому одязі російськими очевидцями, які вперше побачили її на черкесів.

Свою історію має такий елемент черкески, як газирніци. Нашиті на грудях, вони з'явилися в зв'язку з широким розповсюдженням вогнепальної зброї.

Спочатку газирями носили в шкіряних сумках, укріплених на ремені через плече або на поясі. Згодом газирніці почали нашивати на черкеску по обидва боки грудей. Спочатку їх робили зі шкіри, рідше з тканини, і вони мали 7-10 відділень.

Вільні краї черкески і рукава обшивалися тасьмою (алдимбид). Якщо одяг був святковим, то крім тасьми вона обшивалась галуном з срібних і золотих ниток.

Довжина черкески змінювалася залежно від часу, призначення (повсякденна, святкова) і соціальної приналежності її хазяїна. В кінці XIX - початку XX ст. вона була трохи нижче колін. На початку XX ст. в моду увійшли довгі черкески (до щиколоток і нижче).

Найбільш почесним кольором черкески, згідно нартовського епосу, був білий.

Чоловік пояс (іронії рон)

Одним з найважливіших елементів чоловічого гірського костюма є вузький набірний пояс з декоративними бляшками (так званий кавказький пояс), до якого прикріплювався кинджал (х'ама).

Дослідники пов'язують генезис «кавказького» чоловічого пояса з військовими поясами раннього середньовіччя. У середні століття кількість металевих накладок, їх форма, орнаментация і взаєморозташування представляли собою складну систему закодованої інформації, що вказує на етнічну і соціальну приналежність воїна, його місце в дружинній ієрархії, бойові заслуги.»¹⁹

¹⁹ <http://ossethnos.ru/custom/206-svadebnaya-odezhda.html>

«Стародавній звичайний одяг чоловіків складався з грубої сорочки, штанів, коричневої черкески (Зуха), стягнутої в талії поясом; коли не ходять босими, вони носили сандалі для свят вони надягали поверх сорочки жилет; взимку вони надягали на ноги шкіряні панчохи (капці); в дорозі вони носили шкіряні черевики на товстій підошві. Штани іноді вузькі (Халаф), ніг і широкі (шаровари, шалбар). На голову вони одягали чорну шапку зі шкіри ягнят (папаха, ко'нд), високу, трохи загострену і мала форму грузинських шапок; вони ніколи не знімали її днем, а вночі вона служить їм подушкою. Бурка, поміст і башлик захищали їх від дощу і холоду.

Як і всякі горяни, осетини люблять красиву зброю; найкращу і найбільш прикрашену з Черкесії; раніше привозили його, як і всюди по Кавказу, з Бахчисарая. До поясу прикріплений кін тиснув (кама). Велика шабля (акшардгард) висить на плечі; у них ще є пістолети (дамбатца) і рушницю (топ). Найкрасивішу зброю оцінюють як реліквію всієї родини або братства. Той, кому сім'я або братство доручає цю зброю, повинен зберігати його все своє життя.

Одяг жінок складався з довгої сорочки, падає до п'ят, широких штанів (шароварів), верхня сорочка з червоного шовку, прикрашена вузьким галуном з довгими срібними застібками з двох боків уздовж грудей; потім з короткого бешмету, розпізаного нагорі і застебнутого внизу, прикрашеного галунами і срібними прикрасами; цей бешмет вони покривають іншим, стягнутим в талії шкіряним поясом з срібними кільцями. Жінки носять на ногах будинку в'язані панчохи і сап'янові черевики. Коли вони виходять, вони одягають зверху туфлі на високих підборах. У молодих дівчат на голові маленька кабардинська шапка; жінки ж носять хустку (Нарбал), який вони можуть надягати тільки після перших пологів; зірвати цю хустку з голови осетинської жінки є найвищою образою, яку їй можуть завдати. Взагалі майже немає різниці в одязі

багатих і бідних. Різниця лише в матеріалах з яких шились ті, чи інші елементи одягу.»²⁰

Я хотіла б звернути увагу на комплекс стародавнього текстилю, що зберігається нині в Метрополітен Музеї (Metropolitan Museum) в Нью-Йорку. В комплексі є зразки стародавнього одягу алланів, а саме кафтан, гетри, туніка, легінси (панчохи), подушка, рукавички, комір кафтану і ремінець. Вони датуються 8 століттям нашої ери.

«Складається враження, що всі вони можуть знаходились в одній могилі, судячи з наявності чоловічого кафтану, жіночої туніки і двох пар панчіх або гетр, що зберігала поховання чоловіка і жінки, ймовірно подружньої пари.

Оригінальне лляне пальто (кафтан), що збереглося частково від горловини до низу подолу, виконано з тонко сплетеного льону. До зовнішнього та внутрішнього краю жупана пришта декоративна смуга з шовку та великим малюнком. Існує також маленький фрагмент хутра, що зберігся в дизайні кафтана, в його хутряній підкладці. Ткани візерунки на шовкових краях мають такі мотиви, як квіти і стилізовані візерунки в вигляді тварин, викладені бісером круглі елементи, які були широко поширені в іранському і центральноазіатському текстилі шостого-дев'ятого століття. Квіти зображуються на тканині, темного-синього, жовтого кольору, червоного кольору, і білого кольору на коричневому фоні.

Прикрашені шовкові тканини представляють собою складне твіл-переплетення (саміт в сучасній класифікації), а тіло одягу-полотно. Два розрізи вгору по задній частині кафтана роблять його особливим відповідним як костюм для катання або танців.

²⁰ .Батчаев В.М. Из истории традиционной культуры балкарцев и карачаевцев. Нальчик: Эльбрус, 1986.С.122-126.

За додається тут документації Метрополітен Музею відомо, що кафтан був проданий двічі: спочатку 7 травня 1994 р на мистецькому аукціоні (Kunst-Auktionshaus) в місті Штутгарті (Німеччина), судячи з усього якомусь приватному колекціонеріві або антикварові (прізвище і сума покупки не вказані). Потім кафтан був придбаний вдруге в 1996 р «у Rossi, Лондон». Власник залишився інкогніто, так само і питання чому він через два роки перепродав кафтан в Нью-Йорк, залишилося без відповіді».²¹²²

ПІДСУМКИ

Цікавим буде порівняти традиції сватання в остетинців та українців.

²¹ Равдоникас Т.Д. О некоторых типах аланской одежды X-XII вв.//КЭС. Вып. V. М.: Наука, 1972.С.10-15.

²² Журнал "NARTAMONGAE" С.118-130

Подібним є те, що сватів відправляють до дому нареченої укладати угоду про шлюб.

В залежності від регіону України, разом з нареченим ходив його батько або хрещений, в деяких регіонах ходили близькі родичі парубка(сестра або брат).

Обов'язковим був ритуальний хліб перенесений сватами(аналогія з осетинськими пирогами). Пиріг називається "фидіін". На святковому столі обов'язково повинні стояти три "уалібаха" (пирогови з сиром), причому розставляли їх так, щоб вони були видні з неба Святому Георгію, якого осетини особливо шанують.

Ось як українське сватання описує Вовк Х.В. :

«Парубок, що хоче женитися, та його батьки призначають посла. Йому додають ще одну особу, і ці два послы дістають доручення просити згоди на шлюб з дівчиною, що з нею парубок хоче побратися. Ці свати, старости в супроводі жениха та його дружка чи старшого боярина та ідуть до батьків дівчини»²³

Також є подібним традиція викрадання нареченої перед весіллям, але сучасні української весілля обходяться без цього.

Відмінним є те, що українська дівчина може спокійно відмовитися від весілля, випадків насильного одруження майже не зустрінеш. Якщо батьки дівчини та вона сама згодна, вона заправляє парубку вишитий власноруч рушник за пояс, даючи йому згоду та проявлення симпатії.

З думкою дівчини завжди рахувалися. Навідміну від осетинської дівчини, яка мала слухатися батьків та їх вибору.

Якщо дівчина не хотіла заміж за юнака вона повертала сватам принесений хліб або ж підносила молодому гарбуза чи макогона.

²³ Вовк Х.В. Студії з української етнографії та антропології / Хв. Вовк. – Київ, 1995.С.250-256.

«Тоді про хлопця казали, що він “ухопив гарбуза” або “облизав макогона”.»²⁴

Головним атрибутом українських були рушники, які давалися молодим при заходженні додому.

У осетинців такої традиції не було, а давалися на руки маленькі діти.

Мета моєї роботи виконана, я порівняла традиції сватання у українців та осетинців. Також дізналась чи притримуються осетини своїх давніх традицій.

Проаналізувавши власну роботу, можу виділити те, що культура осетинів надзвичайно цікава. Чого тільки варта традиція сватання, танців. Надзвичайної краси народні вбрання збереглися навіть з 8 століття нашої ери. На мій погляд, не особливо змінився дизайн кафтанів 8 століття та наших днів. Я вважаю осетинців потрібно популяризувати власну весільну культуру та адаптувати її на сучасний лад, адже такі звичаї попросту не можуть бути забутими. Осетія надзвичайної краси регіон, тому проведення весілля в традиціях аланів буде чудовою ідеєю.

Взагалі проведення весілля в осетинському регіоні є доволі популярним.

Доречі, влітку 2020 року весільна церемонія пари з Санкт-Петербурга потрапила з книги рекордів Росії, як найвище високогірне весілля, адже все дійство відбувалось на висоті 2900 метрів над рівнем моря на вершині Садонського перевалу в Осетії.

«Молоде подружжя дало невеличке інтерв'ю, з якого ми дізналися, що незадовго до весілля вони з чоловіком стали переможцями конкурсу «Шлюб над хмарами», що і дозволило молодим людям відсвяткувати

²⁴ Пономарьов А.П “Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник”. – Київ, 1993. С.240-245

торжество в настільки незвичайних умовах. «Ми зібралися на власне весілля максимально оперативно. Весілля було нам повністю оплачена, нам залишалося купити тільки кільця і квитки. Вже у Владикавказі майстри зробили з мене класну наречену і до 10 години ми дісталися до місця. Відчуття найнеймовірніші. Емоції досі зашкалюють. Ще тиждень тому я й уявити не могла, що у мене буде настільки приголомшлива весілля, так професійно організована аж до самих дрібниць: від святкового столу до букета нареченої. Все було просто ідеально: мій тато вів мене до вівтаря, співробітниця РАГСу реєструвала наш шлюб. Ну і звичайно на урочистостях був присутній представник книги рекордів Росії, який фіксував усі дані для сертифіката, який ми ось-ось скоро отримаємо, і дуже сподіваємося протриматися на першому місці як можна довше», - розповіла наречена. Дівчина також поділилася своїми враженнями від перебування в Північній Осетії. «Зараз ми знаходимося у Владикавказі: гуляємо, вивчаємо і насолоджуємося вашої чудової історією і фантастичним гостинністю. Найближчі пару днів проведемо тут, так як для нас підготовлено ще одне святковий захід - урочиста вечеря в статусі подружжя. До того ж, плануємо відвідати знамениті водоспади Північної Осетії. Я вдячна вашій республіці за те, що наше весілля стала можливою. І, звичайно, за приголомшливих і дивовижних людей. Так тепло мене не зустрічали ще ніде і ніколи», - додала вона».²⁵

²⁵ <https://region15.ru/svadba-v-gorah-severnoj-osetii-popala-v-knigu-rekordov/>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРА:

1. Абаев В. И. Историко-этимологический словарь осетинского языка. Москва. 1995. С.340-350.
2. Агнаев Г.; «Осетинские обычаи» , « Урсдон» Владикавказ, 1999 .С 140-156.
3. Батчаев В.М. Из истории традиционной культуры балкарцев и карачаевцев. Нальчик: Эльбрус, 1986.С.122-126.
4. Вартанов, Р.С., Гранкин, Ю.Ю. Между трех морей. Природа, история, культура Северного Кавказа / Р.С. Вартанов. Пятигорск, 2001. С 50.
5. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології / Хв. Вовк. – Київ, 1995. С.240-245.
6. Журнал “NARTAMONGAE” С.118-130
7. Ипполитов А.П «Этнографических очерках Аргунского округа» Адир 1992. С. 1-9.
8. Казиев Ш.М. , Карпеев И.В ; «Повседневная жизнь горцев Северного Кавказа в XIX веке»; 2003.
9. Калоев.Б.А.«Осетины глазами русских и иностранных путешественников».Орджоникидзе, 1967.С.195-198.
- 10.Королева Э. Л. Ранние формы танца. Кишинев, 1977. С. 70-90.
- 11.Миллер В. Ф «Осетинские этюды», Владикавказ ,1992. С. 525.
- 12.Пономарьов.А.П. « Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник». – Київ, 1993. С.240-245.
- 13.Пфаф В.Б «Материалы для древней истории осетин»,1871.С.30-32.
- 14.Равдоникас Т.Д. О некоторых типах аланской одежды X-XII вв.//КЭС. Вып. V. Москва., 1972. С.10-15.

- 15.. Уарзиати В. «Праздничный мир осетин» ; Северо-Осетинский институт гуманитарных исследований, 1995. С. 2-4.
- 16.. Хамицаева Т.А., «Памятники народного творчества осетин (Трудовая и обрядовая поэзия)»; Владикавказ, 1992.С. 350-358.
- 17.. Шанаев Д. Из осетинских народных сказаний // ССКГ. Тифлис, 1873.С.4-20.
- 15.<https://drmkeeper.livejournal.com/144256.html>
- 16.<https://region15.ru/svadba-v-gorah-severnoj-osetii-popala-v-knigu-rekordov/>
- 17.<http://ossethnos.ru/custom/206-svadebnaya-odezhda.html>
- 18.<http://kavkaz-land.ru/napravleniya-tantsev/item/11-osetinskie>

ДОДАТКИ:

Сучасні весілля в Владикавказі:

Традиційні весілля:

Кафтан 8 століття нашої ери:

Сучасне вбрання:

Одна й та ж сама наречена в національному та сучасному одязі:

Осетинська пара:

